

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології
Кафедра логопедії та спеціальних методик

Дипломна робота

магістра

з теми **«ВИКОРИСТАННЯ РОЗПОВІДІ ЯК МЕТОДУ ФОРМУВАННЯ
ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ
НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ»**

Виконала
студентка KorLb1–M17 групи
спеціальності 016 Спеціальна освіта.
Логопедія
Виногородська Юлія Вадимівна

Керівник:
Галецька Ю.В., кандидат педагогічних
наук, викладач кафедри логопедії та
спеціальних методик

Рецензент:
Вержиковська О.М., кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психолого-медико-педагогічних основ
корекційної роботи

Кам'янець-Подільський-2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ.....	6
1.1. Поняття зв'язного мовлення. Особливості розвитку зв'язного мовлення дошкільників з нормальним мовленнєвим розвитком.....	6
1.2. Оволодіння навичками зв'язного мовлення дошкільниками із загальним недорозвиненням мовлення.....	14
1.3. Особливості навчання розповіданню дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення	19
Висновок до розділу.....	31
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ РОЗПОВІДІ ЯК МЕТОДУ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ.....	33
2.1. Обґрунтування та опис методики вивчення зв'язного мовлення дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення	33
2.2. Аналіз дослідження рівня сформованості зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення	37
Висновок до розділу.....	47
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ЛОГОПЕДИЧНОЇ РОБОТИ З РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ.....	49
3.1. Шляхи розвитку зв'язного мовлення за допомогою ігор	49
3.2. Методичні рекомендації щодо навчання розповіданню дітей із загальним недорозвиненням мовлення	61
Висновок до розділу.....	71
ВИСНОВКИ.....	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	75
ДОДАТКИ.....	82

ВСТУП

Проблема формування зв'язного мовлення розглядалася в педагогічному, логопедичному, психологічному аспектах. Основні напрямки і зміст корекційно-логопедичної роботи з формування зв'язного мовлення наведені в психолого-педагогічних дослідженнях Л. Виготського, С. Рубінштейна, С. Карпової, Т. Філічевої, Г. Чиркіної, Н. Жукової, О. Мастюкової, М. Шеремет, С. Коноплястої, Ю. Коломієць та ін.

Дитячим навчальним закладам для дітей із загальним недорозвиненням мовлення (далі ЗНМ) належить провідна роль у їх вихованні та розвитку, корекції та компенсації мовленнєвого порушення, у підготовці до школи. Корекційна робота включає щоденне проведення фронтальних й індивідуальних занять, здійснення наступності в роботі логопеда, вихователя, батьків дитини. Формування мовлення дітей з ЗНМ в спеціальному ДНЗ здійснюється як у процесі різноманітної практичної діяльності під час проведення ігор, режимних моментів, спостережень за навколишнім, так і на спеціальних корекційних заняттях.

Методика роботи з розвитку зв'язного мовлення дошкільників із ЗНМ висвітлена у низці наукових і науково-методичних праць із логопедії. У методичній літературі розроблено різні методики: методика розвитку зв'язного мовлення дітей із ЗНМ засобами театралізованої діяльності (Л. Колесник), методика формування образного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ (Н. Ільїна), методика розвитку мовлення дітей 6-річного віку з ЗНМ в процесі ознайомлення з природою (І. Андрусьова), методика заучування віршів зі старшими дошкільниками із ЗНМ (І. Марченко, К. Косяк), методика формування зв'язного монологічного мовлення у дітей з ЗНМ в процесі навчання переказу (В. Глухов); методика формування зв'язного мовлення у дошкільників із порушенням мовленнєвого розвитку як засобу творчого самовираження (М. Лепетченко, М. Шеремет) та інші.

Ранній та дошкільний вік – це періоди фізичного та психічного зростання, формування передумов мовлення (Д. Ельконін, К. Лебединська, В. Лубовський, О. Мастюкова та ін.). Мовлення, як суспільно-історичне явище, супроводжує всі сторони буття людини, забезпечуючи успішність її адаптації, інтеграції та соціалізації. Тому увага до мовлення кожного індивіда не випадкова, особливо, коли йдеться про дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку.

Актуальність даного дослідження визначається необхідністю проведення спеціальної корекційно-розвивальної роботи із розвитку мовлення дітей із ЗНМ у найбільш сприятливий віковий період – у дошкільному віці. Значущість цієї проблеми окреслена також когнітивною функцією мовлення, тісним зв'язком процесу розвитку мовлення і пізнавальної діяльності. Недорозвиток мовлення негативно впливає на загальний психічний розвиток дитини, ускладнює її спілкування з оточенням.

Метою дослідження є вивчення особливостей використання розповіді під час логопедичних занять з дошкільниками із ЗНМ.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати загальну та спеціальну психолого-педагогічну літературу з проблеми дослідження.
2. Описати особливості розвитку зв'язного мовлення дошкільників з нормальним мовленнєвим розвитком та загальним недорозвиненням мовлення.
3. Охарактеризувати особливості навчання розповіданню дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.
4. Дослідити рівень сформованості зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.
5. Визначити шляхи розвитку зв'язного мовлення за допомогою ігор.
6. Охарактеризувати методичні рекомендації щодо навчання розповіданню дітьми із загальним недорозвиненням мовлення.

Об'єктом дослідження виступає мовлення дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.

Предметом дослідження є використання розповіді як методу розвитку зв'язного мовлення дошкільників із III рівнем ЗНМ.

Методи дослідження: теоретичний аналіз літературних джерел; спостереження, бесіда; констатувальний експеримент, формувальний експеримент; методи математичної обробки результатів.

Місце проведення дослідження. Дослідження проводилось на базі ДНЗ №8 та №15 м. Кам'янець-Подільський.

Теоретичне значення дипломного дослідження полягає у здійсненні теоретичного узагальнення досвіду використання розповіді як методу розвитку зв'язного мовлення дошкільників із ЗНМ на логопедичних заняттях.

Практичне значення роботи полягає у визначенні шляхів корекції лексики та зв'язного мовлення за допомогою ігор, описі методичних рекомендацій щодо логопедичної роботи з дітьми із ЗНМ. Матеріали дипломної роботи можуть бути використані логопедами, вихователями спеціальних закладів у роботі з дошкільниками з порушеннями мовленнєвого розвитку.

Апробація роботи: матеріали дослідження обговорювались на науково-практичній студентській конференції факультету корекційної та соціальної педагогіки і психології (березень, 2018 р.).

Структура роботи: дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного нами теоретико-практичного вивчення проблеми використання розповіді як методу формування зв'язного мовлення у дошкільників із ЗНМ дозволили нам сформулювати наступні висновки та узагальнення.

1. У психолого-педагогічній літературі зв'язне мовлення розглядають у двох аспектах: як процес створення зв'язного висловлювання та як продукт мовлення. Зв'язне мовлення визначається як єдине смислове та структурне ціле, що складається з тематично та логічно пов'язаних між собою відрізків і відбиває всі суттєві сторони свого предметного змісту.

2. Розвиток зв'язного мовлення відіграє провідну роль у процесі мовленнєвого розвитку дошкільника. До необхідних умов успішного оволодіння зв'язним мовленням відноситься формування спеціальних мотивів, потреби у вживанні монологічних висловлювань; сформованість різних видів контролю та самоконтролю, засвоєння відповідних синтаксичних засобів побудови розгорнутого повідомлення.

4. Зв'язне мовлення є важливим чинником особистісного розвитку, воно сприяє формуванню у дітей самооцінки, ціннісних орієнтацій, інтересів, життєвих цілей, норм поведінки. Під час спілкування формуються міжособистісні стосунки, взаємні ставлення. Рушійними силами розвитку психіки дошкільника є протиріччя, які виникають у зв'язку з розвитком цілого ряду потреб дитини. Найважливішими з них є соціальні: потреба у спілкуванні, за допомогою якої засвоюється соціальний досвід; потреба у враженнях, яка спонукає дитину вивчати закономірності поведінки інших дітей та дорослих.

5. У роботі з розвитку монологічного мовлення у дітей важливо створювати такі ситуації, в яких вони б усвідомлювали користь від своїх розповідей, переказів, адже монолог часто складається дітьми без достатнього мотивування; діти не зацікавлені роботою, у них відсутній стимул (складають розповідь, переказ тому, що цього вимагає вихователь). Важливими прийомами стимулювання монологу у дітей є записи їхніх розповідей, придуманих казок,

виготовлення «книжок» розповідей, пропонування розповісти щось своє батькам, іншим дітям, обговорення й оцінка дитячих розповідей, визначення кращих з них тощо.

6. Труднощі в оволодінні дітьми із ЗНМ словниковим запасом, граматичною будовою рідної мови і звуковимовою гальмують процес розвитку зв'язного мовлення і, насамперед, перехід від ситуативної його форми до контекстної (переказ, розповідь-опис, розповідь за сюжетною картиною або серією картин, творче розповідання).

7. Проведена методика дослідження включала 4 етапи, і передбачала переказ казки, розповідь за серією сюжетних малюнків, розповідь з власного досвіду та розповідь з наданим початком. Основними критеріями оцінки були: ступінь самостійності при складанні розповіді; повнота, зв'язність і послідовність викладу; відповідність граматичним нормам.

8. За результатами дослідження, на початку навчального року, у жодної дитини досліджуваної групи, не виявлено високого рівня виконання завдань на складання розповіді, у 80% - спостерігається достатній рівень, і у 20% - низький рівень. В результаті проведеного спеціального навчання, на кінець навчального року, у 20% досліджуваних дітей виявлено високий рівень, у 80% - достатній, і у жодної дитини не спостерігався низький рівень.

Використовуючи системний підхід в навчанні, спеціальне планування роботи з розвитку зв'язного мовлення, використання наочності, різноманітних, доповнюючих один одного прийомів, видів і форм навчання з урахуванням особливостей мовленнєвого і пізнавального розвитку дітей із ЗНМ, ми отримали наступні результати. У двох дітей досліджуваної групи показники покращилися на 50%, у трьох дітей на 33,3%, у двох – на 27,2%, у двох – 25%, і у однієї дитини на 21,4%. Отже, на кінець навчального року, показники виконання завдань на складання розповіді загалом покращилися на 20-50%.

9. Дошкільники із ЗНМ при формуванні зв'язного мовлення потребують допоміжних засобів. При підборі таких засобів ми орієнтувалися на фактори, що полегшують і спрямовують процес становлення зв'язного мовлення. Одним

з таких факторів є наочність, при якій відбувається мовлення. В якості другого допоміжного засобу ми виділили моделювання плану висловлювання. Після аналізу всіх використовуваних під час навчання видів самостійного розповідання ми відібрали ті з них, в яких найбільшою мірою присутні обидва зазначених фактори, і розташували види розповідання в порядку поступового зменшення наочності, а також «згортання» змодельованого плану, зокрема: переказ розповіді, складеної за дією, яка демонструється; складання оповідання за дією, яка демонструється; переказ розповіді із використанням сюжетних картинок; складання оповідання за серією сюжетних картинок; переказ розповіді із використанням однієї сюжетної картинки; складання розповіді за однією сюжетною картинкою. Ми опиралися на схеми для складання описових і порівняльних розповідей в рамках найбільш типових груп предметів, таких як іграшки, одяг, тварини, посуд, овочі та фрукти тощо.

10. Результати експерименту показали: чим раніше виявляються порушення мовленнєвого розвитку дитини, тим краще помітний результат; заняття повинні бути організовані в зоні найближчого розвитку і в ігровій формі; повинен дотримуватися принцип послідовності і поетапності; систематична робота із розширення пасивного і активного словника; складання висловлювань за планом розповіді; заучування віршів по опорним схемах. Така робота допомагає не тільки забезпечити дітям повноцінне мовленнєве спілкування, а й, в остаточному підсумку, підготувати їх до навчання в освітньому закладі.

11. Формування зв'язного монологічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ є актуальним на сьогоднішній день і потребує ґрунтовних наукових досліджень. Одним із напрямів рішення цієї проблеми є систематична, послідовна робота з розвитку лексико-граматичної сторони мовлення та зв'язного мовлення у старших дошкільників із ЗНМ засобами художньо-мовленнєвої діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні // Дошкільне виховання. – 1999. – № 1. – С. 6-38.
2. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / наук. кер. та заг. ред. О.Л. Кононко. – К.: Світич, 2009. – 430 с.
3. Беляєва О., Котлярова Т. Розвиток зв'язного мовлення дітей зі складним дефектом // Дефектолог. – 2008. – № 6. – С. 24-28.
4. Богуш А. Дошкільна лінгводидактика: теорія і практика / А. Богуш. – Запоріжжя: Просвіта, 2000. – 216 с.
5. Богуш А.М., Григоренко Г.І. Запрошуємо до розмови: посіб. для роботи з дошкільниками. – К.: Освіта, 1997. – 152с.
6. Богуш А.М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі: навч. посібник / А.М. Богуш, Н.П. Орланова, Н.І. Зеленко, З.К. Лихолетова. – К.: Вища школа, 1992. – 414 с.
7. Богуш А.М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років: монографія. – К.: Слово, 2010. – 374 с.
8. Белобрыкина О.А. Речь и общение. – Ярославль: Академия развития, 1998. – 120 с.
9. Бондар В. І. Теорія і технологія управління процесом навчання у школі / В. І. Бондар. – К. : Школяр, 2000. – 191 с.
10. Вавіна Л. Концептуальні підходи до мовної освіти учнів спеціальних шкіл / Л. Вавіна // Дефектологія. – 2001. – № 3. – С. 7–12.
11. Волкова Л.С. Логопедия: учеб.пособие. – М: Просвещение, 1989. – 528с.
12. Выготский Л. С. Мышление и речь: психологические исследования. – М.: Лабиринт, 1996. – 461с.
13. Выготский Л. С. Педагогическая психология / под редакцией В. Давидова. – М.: Педагогика, 1991. – 480с.

14. Гавриш Н.В. Розвиток мовленнєвотворчої діяльності в дошкільному дитинстві: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора педагогічних наук: 13.00.02 / Н.В. Гавриш. – К., 2002. – 32 с.
15. Глухів В.П. З досвіду логопедичної роботи з формування зв'язного мовлення з ЗНМ дошкільного віку на заняттях з навчання розповіді / В.П. Глухів // Дефектологія. – 2008. – № 4. – С. 8-10.
16. Глухов В.П. Формирование связной монологической речи у детей с ОНР в процессе обучения их пересказу // Дефектология. – 1989. – №1. – С. 69-76.
17. Горелова А. Формуємо зв'язне мовлення // Дошкільне виховання. – 2004. – № 4. – С.15-17.
18. Давидова О. Вплив психофізичних відхилень на стан мовленнєвого розвитку дитини // Дефектологія. – 2007. – №11. – С. 49-51.
19. Егоров Т.Г. Психология овладения навыком чтения. – М.: ВЛАДОС, 1995. – 112 с.
20. Ельцова О.М. Методика обучению пересказу // Справочник старшего воспитателя дошкольного учреждения. – 2009. – №1. – С. 27-34.
21. Ефименкова Л.Н., Мисаренко Г.Г. Организация и методы коррекционной работы логопеда на школьном логопункте: пособие для логопеда. – М.: Просвещение, 1991. – 239с.
22. Жукова Н.С., Мастюкова Е.М., Филичева Т.Б. Логопедия: учеб. пособие. – Екатеринбург: АРД ЛТД, 1998. – 320 с.
23. Жукова Н.С., Мастюкова Е.М., Филичева Т.Б. Преодоление общего недоразвития речи у детей дошкольного возраста. – М.: Просвещение, 1990. – 290 с.
24. Заплатна С.М. Характеристика загального недорозвитку мовлення у дітей / С.М. Заплатна. – К.: Освіта, 2000. – 165 с.
25. Запорожец А.В., Эльконин Д.Б. Психология личности и деятельности дошкольника / А.В. Запорожец, Д.Б. Эльконин. – М.: Просвещение, 1965. – 245 с.

26. Калмикова Л. Развитие описового мовлення // Дошкільне виховання. – 2003. – № 4. – С.19-21.
27. Катаева А. А, Стребелева Е.А. Дидактические игры и упражнения в обучении дошкольников с отклонениями в развитии: пособие для учителя. – М.: Просвещение, 2004. – 191с.
28. Когут М.В. Принципи розвитку мовлення та навчання дітей дошкільного віку рідної мови // Мовленнєва веселка. – 2006. – № 1-2. – С.1-5.
29. Корнев А.Н. Нарушения чтения и письма у детей. – Спб.: Мим, 1995. – 232 с.
30. Крапивина Л. М., Леонова М. А. Дидактические материалы по логопедии. – М.: Школа-Пресс, 1999. – 225 с.
31. Крутій К.Л. Мовленнєвий етикет. Програма навчання // Дитина в дошкільні роки. Програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку. – Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2000. – 115 с.
32. Кудрова Т.И. Моделирование в обучении грамоте дошкольников с недоразвитием речи // Логопед в детском саду. – 2007. – № 4. – С. 51-54.
33. Лалаева Р. И. Логопедическая работа в коррекционных классах. – М.: Владос, 2001. – 224 с.
34. Лалаева Р.И. Нарушения чтения и пути их коррекции у младших школьников. – СПб.: Лениздат; Союз, 2002. – 224 с.
35. Лалаева Р.И. Формирование лексики и грамматического строя у дошкольников с общим недоразвитием речи / Р.И. Лалаева, Н.В. Серебрякова. – СПб: СОЮЗ, 2001. – 220 с.
36. Левина Р.Е. Общая характеристика недоразвития речи у детей и его влияние на овладение письмом. – М.: Просвещение, 1981. – 232 с.
37. Логопедия: учебник / под ред. Л. С. Волковой. – М.: ВЛАДОС, 2007. – 595 с.
38. Логопедия / под ред. Л.С. Волковой, С.Н. Шаховской. – [3-е изд., перераб. и доп.] – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2002.– 680 с.

39. Логопедія: підручник / за ред. М.К. Шеремет. – К. : Видавничий Дім "Слово", 2010. – 376 с.
40. Логопсихологія: навч. посіб. / С.Ю. Конопляста, Т.В. Сак; за ред. М.К. Шеремет. – К.: Знання, 2010. – 293 с.
41. Лопатина Л. В., Серебрякова Н. В. Преодоление речевых нарушений у дошкольников. – М.: Союз, 2001. – 253 с.
42. Лопатинська Н.А., Маковецька Н.В. Вчимося мови та розмови, або Українська разом з матусею. – Запоріжжя: Просвіта, 1999. – 336с.
43. Марченко І.С., Косяк К. Методика заучування віршів із дітьми із загальним недорозвиненням мовлення // Корекційна педагогіка. – 2010. – №1. – С. 6-10.
44. Методика развития речи детей дошкольного возраста / Л.П. Федоренко, Г.А. Фомичева, В.К. Лотарев, А.П. Николачева. – М.: Просвещение, 1984. – 240 с.
45. Методика учебно-воспитательной работы в центре коррекционно-развивающего обучения и реабилитации: учеб. – метод. пособие / М. Вентланд, С.Е. Гайдукевич, Т.В. Горудко и др.; науч. ред. С.Е. Гайдукевич. – Мн.: БГПУ, 2009. – 276 с.
46. Мозгова Т. Виправлення вад вимови фонем у дітей із загальним недорозвитком мовлення// Дефектологія. – 2004. – № 1. – С.43-45.
47. Омельченко Л.В. Использование приемов мнемотехники в развитии связной речи // Логопед. – 2008. – № 4. – С. 102-115.
48. Омеляненко А.В. Навчання дітей старшого дошкільного віку складати розповіді-родуми: монографія / Алла Омеляненко. – Донецьк: Юго-Восток, 2009. – 196 с.
49. Пахомова Н. Г. Діагностика мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з дизартрією до навчання в школі: навчально-методичний посібник. – Полтава: АСМІ, 2008. – 84с.
50. Пахомова Н. Мовленнєва готовність дітей дошкільного віку з тяжкими вадами мовлення // Дефектологія. – 2005. – № 3. – С. 48-50.

51. Піроженко Т. Мовлення дитини: психологія мовленнєвих досягнень дитини. – К. : Главник, 2005. – 112 с.
52. Понятийно-терминологический словарь логопеда / под ред. В.И. Селиверстова. – М.: ВЛАДОС, 1997. – 400 с.
53. Расторгуева Н.И. Использование пиктограмм для развития навыков словообразования у детей с общим недоразвитием речи // Логопед. – 2002. – №2. – С. 50-53.
54. Рібцун Ю. В. Шляхи формування зв'язного монологічного мовлення у дошкільників із загальним недорозвитком мовлення / Ю. В. Рібцун // Теорія і практика сучасної логопедії: збірник наукових праць. – Вип. 3. – К.: Актуальна освіта, 2006. – С. 136–144.
55. Савченко М. А. Методика виправлення вад вимови у дітей. – К.: Рад. школа, 1983. – 165с.
56. Селивестров В. И. Игры в логопедической работе. – М.: Просвещение, 1987. – 210 с.
57. Смышляева Т.Н. Корчуганова Е.Ю. Использование метода наглядного моделирования в коррекции общего недоразвития речи дошкольников // Логопед. – 2005. – № 1. – С. 7-12.
58. Соботович Є.Ф. Структура мовленнєвої діяльності і механізми її формування. – К.: ІЗМН,1997. – 144 с.
59. Соколова Н. В., Васильева С. А. Логопедические игры для дошкольников. – М.: Школа-Пресс, 1999. – 170 с.
60. Справочник практического врача / сост. И. Бородулин; под. ред. А.И. Воробьева. – М.: ООО Издательство “Оникс”, 2005. – 861с.
61. Спеціальна педагогіка: понятійно-термінологічний словник / за редакцією В. І. Бондаря. – Луганськ: Альма-Матер, 2003 – 357 с.
62. Тарасун В. Формування мовної особистості – новий напрям логопедичної роботи // Дефектологія. – 2007. – № 4. – С. 3-11.

63. Тишина Л.А. Влияние словарной работы на развитие связной речи дошкольников с общим недоразвитием речи / Л.А. Тишина, Г.Р. Кузахметова // Логопедия. – 2007. – №3. – С. 59-63.

64. Тищенко В. В. Зміст інтелектуального компонента мовленнєвої діяльності // Науковий Часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19. Збірник наукових праць. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2005. – № 3. – С.129-141.

65. Тищенко В., Рібцун Ю. Як навчити дитину правильно розмовляти: від народження до п'яти років: поради батькам. – К.: Літера ЛТД, 2006. – 128 с.

66. Трофименко Л. Новий зміст корекційного навчання з розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку з ЗНМ II-III ступенів // Дефектологія. – 2007. – № 3. – С. 34-40.

67. Ткаченко Т.А. Учим говорить правильно: система коррекции общего недоразвития речи у детей 6 лет. Пособие для воспитателей, логопедов и родителей. – М.: Гном и Д, 2001. – 140 с.

68. Туманова Т.В. О словообразовательной компетенции детей с общим недоразвитием речи // Логопед в детском саду. – 2006. – №5. – С. 17-19.

69. Ушакова О.С. Программа развития речи дошкольного возраста в детском саду. – М.: ТЦ Сфера, 2001. – 164 с.

70. Ушакова О.С., Струнина Е.М. Методика развития речи детей дошкольного возраста. – М., Владос, 2003. – 320 с.

71. Федоренко Л. П. Закономерности усвоения родной речи. – М.: Просвещение, 1984. – 120 с.

72. Филичева Т.Б., Чиркина Г.В. Подготовка к школе детей с общим недоразвитием речи в условиях специального детского сада. – М.: Просвещение, 1991. – 257 с.

73. Филичева Т. Б., Чевелева Н. А., Чиркина Г. В. Основы логопедии: учеб. пособие. – М.: Просвещение, 1989. – 223 с.

74. Филичева Т. Б., Чиркина Г. В. Устранение общего недоразвития речи у детей дошкольного возраста: практическое пособие. – М.: Айрис-пресс, 2004. – 224 с.

75. Фомичева М.Ф. Воспитание у детей правильного звукопроизношения: практикум по логопедии. – М.: Просвещение, 1989. – 239 с.
76. Хрестоматия по логопедии: в 2 т. / под ред. Л.С. Волковой, В.И. Селиверстова. – М.: ВЛАДОС, 1997. – Т. II. – 656 с.
77. Черкасова Е. Воспитание речевого слуха у детей с общим недоразвитием речи // Дошкольное воспитание. – 2006. – №11. – С. 65-75.
78. Чернова Т.В. Организация взаимодействия логопеда с родителями старших дошкольников с ОНР / Т.В. Чернова, И.Ю. Лебеденко // Дошкольная педагогика. – 2007. – №2. – С. 48-51.
79. Чистякова М. И. Психогимнастика / под ред. М. И. Буянова. – М.: Просвещение, 1990. – 128 с.
80. Чуприкова Н. И. Умственное развитие и обучение (Психологические основы развивающего обучения). – М. : АО «Столетие», 1994. – 157 с.
81. Швайко Г. С. Игры и игровые упражнения для развития речи. – М.: Просвещение, 1988. – 184 с.
82. Шкльода В.М. Розвиваємо мовлення дошкільників // Мовленнєва веселка. – 2003. – № 17-18. – С.1-12.